

2. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. Київ : Наук. думка, 1973. 280 с.

3. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія : навчальний посібник для філологічних факультетів. Харків : Основа, 1990. 167 с.

СИНИЦЯ Ірина

д-р філол. наук, с.н.с., Київ

ЧУЖОМОВНІ ТЕРМІНИ У «ПРАВОПИСНОМУ СЛОВНИКУ» ЗА РЕДАКЦІЮ О. ПАНЕЙКА

Сьогочасна увага до історії української термінології є результатом нагальної потреби відтворення науково обґрунтованих засад для оновлення, впровадження чи створення україномовної галузевої термінології.

Нормативні джерела української мови, створені у різні часові відтинки її розвитку, є і фіксацією певних мовних ознак конкретного періоду, і достовірним фактичним матеріалом для вивчення мови, науки, культури українського народу, і стимулом до перегляду пропонуваніх і відкинутих або забутих мовних норм, правил, випадків слововживання. Таким джерелом вважаємо і «Правописний словник» за редакцією Олександра Панейка, виданий 1941 р. у Львові [2].

Створений на основі «Правописного словника» Овсія Ізюмова (1931 р.), словник О. Панейка отримав іноді протилежні оцінки фахівців. Найпоширенішою є кваліфікація цього видання В. Сімовичем у передмові до нього як «передрук «Правописного словника», що його видало Державне Видавництво України в Києві 1931 р.», хоча науковець зауважує також про здійснені корективи у правописі слів і про зміни у їх доборі: довелося «...дещо викинути, а дещо, відповідно до потреб часу, додати» [2, с. 4].

Вартує звернути увагу до заклику Ю. Шевельова дослідити в порівняльному аспекті «Правописний словник» Г. Голоскевича

(1929 р.) і словник за редакцією О. Панейка, що «головно йшли за Харківським правописом», але «словник, спонсорований та курований Сімовичем, містив певну кількість незначних змін у реєстрі ... та у правописі». Особливо цінним є визнання Ю. Шевельовим спроби автора «наблизити чужомовні слова, особливо власні назви, до їхніх джерел, звільнивши від російського посередництва» [3, с. 29, переклад наш].

Наявність у словнику за редакцією О. Панейка чужомовної лексики в цілому може слугувати матеріалом для різноаспектного аналізу слів неукраїнського походження та їх відображення у нормативному мовному джерелі конкретного періоду.

Окрему групу утворюють терміни іншомовного походження. Термінологічна лексика цього словника охоплює як загальнонаукові, так і вузькоспеціальні терміни таких наукових галузей, як анатомія, архітектура, біологія, геометрія, граматики, медицина, електротехніка, філософія, юриспруденція та ін.

Широко вживані наукові терміни зазвичай подані без додаткових коментарів, наприклад: аналіза, -и ; аналогія, -ії [2, с. 13 – далі вказуємо лише сторінку]; синтеза, -зи [с. 646]; система, -ми [с. 647] та ін. Водночас деякі терміни, крім відмінкових закінчень, мають також і пояснення чи український відповідник, як-от: дефініція, -ії (*докладне, певне визначення*) [с. 171]; зéро, -ра (*нуль*) [с. 270]; ідентичний, -а, -е (*тотожний, рівнозначний*) [с. 285]; синхронізм, -му (*одночасність подій*) [с. 646] та ін. Порівняння щодо особливостей представленості цих термінів у словнику Г. Голоскевича [1, сторінки вказані за цим виданням] (зерó (*нуль*), *не відм.* [с. 44]; дефініція, -ції, -цією; -ніції, -цій [с. 95]; ідентичний, -на, -не *з чим* [с. 153]; синхронізм, -му, -мові [с. 365]) не дають підстав говорити про більший чи менший ступінь засвоєності українською мовою цих термінів у певний часовий період. Українські відповідники, запропоновані О. Панейком майже сторіччя тому, давали можливість мовцям вибирати запозичений чи питомий варіант терміна.

Термінологія іншомовного походження окремих наукових галузей нерегулярно маркована відповідними позначками щодо

сфери вживання, почасти не завжди має точні українські відповідники чи пояснення: медична термінологія: ендокардит, -ту, мед. [с. 209], гомеопатія, -ії (*спосіб лікування*) [с. 148 – непряме, описове маркування галузі знань], гонорéя, -ії (*трипер*) [с. 148 – жодної вказівки на сферу вживання]; математична термінологія : синус, -са *тригоном.* [с. 646]; бісектріса, -си [с. 37 – відсутня вказівка]; релігійна термінологія : синтоїзм, -му (*релігія*) [с. 646 – пряме маркування]; сино́д, -да (*собор духовних осіб*) [с. 646 – описове маркування]; юридичні терміни: акце́сія, -ії (*договір*) [с. 11 - лише одне із значень терміна] та ін.

Зважаючи на фахову підготовку авторів правописних словників, знаходимо чимало чужомовних термінів філології. Наприклад, такі терміни, як апóстроф, -фа [с. 16], сино́нім, -ма [с. 646]; синта́кса, -си [с. 646]; дефі́с, -су (*розділка*) [с. 171]; філоло́гія, -ії [с. 737], флексі́я, -ії [с. 738] та ін. не мають ні пояснення, ні вказівок на сферу вживання. Інші ж терміни отримують авторська пояснення, знаприклад: імператі́в, -ву (*1 - наказовий спосіб дієслова; 2 - виконання припису*) [с. 287]; ідеогра́ма, -ми (*напис, знак, що передає ціле поняття*) [с. 285]; ідіо́ма, -ми (*1 - місцева говірка; 2 - вимова властива певній клясі*) [с. 286] та ін. Як бачимо, і в описі чужомовних термінів філології також спостерігаємо нерегулярність.

Правописні словники української мови, виконуючи своє безпосереднє завдання відображати нормативне написання слів, почасти містять ще й додаткову інформацію щодо сфери їх вживання та особливостей значення. Запозичена лексика у реєстрі словників, а також загальнонаукові і спеціалізовані терміни, поперше, фіксують наявність чужих слів у лексиконі мовців на певному етапі розвитку мови, по-друге, дають матеріал для аналізу відсутності чи наявності українських відповідників, по-третє, засвідчують плинність чи стабільність чужомовних термінів певної галузі та ін. Отже, запозичені терміни «Правописного словника» за редакцією О. Панейка також дають змістовну граматичну, семантичну, функційно-стилістичну інформацію щодо їх подальшого вивчення і критичної оцінки. Особливо перспективним

вбачаємо порівняльний аналіз особливостей фіксації і тлумачення таких термінів у словниках відповідного типу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голоскевич Г. Правописний словник. Видання дев'яте. New York, 1962. 451 с.
2. Правописний словник /за ред. О. Панейка. Львів : Українське видавництво, 1941. 784 с.
3. Shevelov G. Y. Vasyľ Simovuč and His Work // Сімович В. Українське мовознавство : розвідки й статті. Ottawa : The University of Ottawa Press, 1981. P. 7–56.

СІБРУК Анастасія

канд. філол. наук, доцент, Київ

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Штучний інтелект (ШІ) поспішно перетворює світ навколо нас, і навчання не є винятком. ШІ використовується в освіті для персоналізації знайомства, надання зворотного зв'язку та автоматизації зобов'язань. Використання штучного інтелекту в навчанні приносить багато переваг. Деякі з найпоширеніших включають:

1. Персоналізоване навчання. ШІ можна використовувати для персоналізації отримання знань для кожного студента. Це означає, що студенти можуть навчатися у своєму особистому темпі та в регіонах, де їм найбільше потрібна допомога. Перевага здебільшого полягає в тому, щоб допомогти перевантаженим викладачам за допомогою персоналізованих звітів, які можуть допомогти адаптувати свої лекційні та практичні заняття під окремі випадки.

2. Автоматизовані зобов'язання. ШІ можна використовувати для автоматизації обов'язків, що складаються з оцінювання робіт, збільшення планів навчання, генерування нових завдань. Як